

## ضمیمه در نمره ۲۴۹

مجموعه حوادث یکماهه در ایران

## تهران

در اواخر ماه سپتامبر وزیر جنگ به ریاست وزراء و علاءالسلطنه به وزارت امور خارجه انتخاب گردیدند.

مسیو پاکلاوسکی کوزیل [پاکاوسکی کازیل] در ۲۳ سپتامبر وارد تهران شد و چند روز بعد اعتمادنامه [اعتبارنامه] خود را به سلطان احمد شاه و نایب السلطنه تقدیم داشت. محمدعلی میرزا شاه سابق در ۲۹ ماه سپتامبر از انزلی به طرف روسیه حرکت کرد.

از طرف دولت ایران چندین پیشنهاد به بانک شاهنشاهی برای گرو گذاردن بعضی از جواهرات سلطنتی شده ولی تا به حال نتیجه قطعی حاصل نگردیده است. در این ضمن دولت بهمان طریق قدیم بواسطه توجیهات [پول گرفته‌های] اجباری از اشخاص متمول پولی تحصیل نموده است. ظل السلطان را مجبور نمودند بیست هزار لیره بپردازد تا به او اجازه بدهند از رشت خارج شود.

نظام السلطنه - سعدالملك - معین السلطان هر کدام ۳۰۰۰ لیره کارسازی نمودند. عین الدوله ماهی دو هزار لیره می‌دهد. فرمانفرما در اوایل ماه اکتبر از وزارت عدلیه استعفاء داد ولی به جای او هنوز کسی معین نشده است. نظم بواسطه اداره نظمیه در تحت ریاست مسیو بیلم بخوبی در تهران برقرار است. از ۴ هزار نفر بختیاری که به تهران آمده بودند می‌گویند چهارصد نفر باقی است. مابقی متدرجاً به بختیاری مراجعت کرده‌اند. آنهایی که در تهران هستند ظاهراً خوب در تحت اطاعتند.

عموم مردم يك اندازه ناراضی از طرز اداره کردن دولت شده‌اند. روزنامه‌جات مطلب را مطرح مذاکره قرار داده و به تازگی تنقید سختی از سپهدار و سردار اسعد کرده‌اند و به همین جهت يك روزنامه هم توقیف گردید.

هیئت مدیره سابق که مرکب از وکلای تهران برای مجلس شورای ملی است باز هم منعقد می‌شود و مذاکرات در مسائل عمومی می‌نمایند ولی از نفوذ آنها خیلی کاسته شده است. انتخابات ولایات در جریان است و امید هست که تا پانزدهم ماه اکتبر عدد کافی که عبارت از ۶۱ نفر است برای افتتاح مجلس در تهران حاضر گردند. راپورتهایی که از بغداد می‌رسد نشان می‌دهد که علماء کربلاء و نجف باز هم در امور ایران توجه و مراقبت دارند و خیال دارند چهار نفر وکیل برای نمایندگی در مجلس انتخاب کنند ولی گمان نمی‌رود که به این مقصود نایل گردند زیرا که اتفاق آراء در بین خود علماء نیست.

## تبریز

سفیر روس مقیم تهران در اوایل ماه اکتبر بد سر بارکلی اطلاع داد که به دولت متبوعه خود نصیحت نموده است که تخفیف فوق‌العاده به قشون روس در آذربایجان بدهند. در اواسط ماه سپتامبر ستارخان برای استقرار نظم به اردبیل فرستاده شد. ورود او اثر خوبی بخشید و راپورت داده شده است که اردبیل و اطراف آن آرام است.

## رشت

در ۲۲ ماه سپتامبر شاه سابق برای رفتن به روسیه وارد رشت گردید. روز بعد به انزلی وارد شد و در ۳۰ ماه به طرف پتروسکی حرکت نمود. در ۳۰ ماه سپتامبر ویس قنسول اعلیحضرتی اطلاع حاصل نمود که حسین‌خان کسمائی که با ۲۵ نفر لزگی مأمور نگاهداری ظل‌السلطان است خیال دارد به او اذیت کند و اگر ظل‌السلطان قبول ننمود، ۶۰۰۰۰ لیره که دولت از او مطالبه می‌نماید بپردازد او را به رحمت‌آباد [بفرستد]. در ۱۶ ماه اکتبر بالاخره ظل‌السلطان قبول نمود که این وجه را بپردازد و با بانک شاهنشاهی قرار آن را داد که ۲۰ هزار لیره آن را نقداً و مابقی را چهارماهه ماهی ده هزار لیره کارسازی دارد. ظل‌السلطان ۲۶ ماه اکتبر از رشت حرکت نمود و اظهار داشت که از راه بادکوبه به لندن مسافرت خواهد کرد و در بهار آینده به ایران مراجعت می‌نماید. سعدالدوله و امام‌جمعه که دولت جدید حکم به تبعید آنها داده بود وقتی که به طرف اروپا عازم بودند در رشت توقیف شدند تا اینکه وکیلی برای خود معین نمایند در صورتی که ادعایی بر آنها بشود جواب دهند.

در ماه گذشته دو سرباز ملی که مرتکب قتل شده بودند در مقابل دارالحکومه بدار زده شدند.

## زنجان

در ماه گذشته اوضاع باعث نگرانی شده است. بواسطه تحریک ملای مهم آخوند ملا قربانعلی، اهالی تا مدتی حاکم جدید را که دولت انتخاب نموده بود قبول نمی‌کردند. و به این جهت تصور می‌شد که اعزام قشون به آن صوب لازم خواهد شد ولی اخبار واصله جدید مشعر بر این است که اهالی تسلیم شده و معین‌الدوله حاکم که در راه است به طور مسالمت مشغول حکومت خواهد گردید.

## مشهد

بنا به راپورت حکومتی اوضاع در خراسان متدرجاً رو به بدی است. انجمن و علماء هر دو از رکن‌الدوله خسته شده‌اند و انجمن به طهران تلگراف کرده عزل حکومت را خواسته است. گویا این تقاضا نتیجه تحریکات اشخاصی است که می‌خواهند عین‌الدوله را به حکومت آنجا انتخاب نمایند. وزیر داخله مخبرات تلگرافی با انجمن نمود و مطالبه ۲۰۰۰۰ لیره می‌کرد که چهار روزه بدهند. قرار بر این شد که این وجه در چهار ماه پرداخته شود. مازور سایکس احتمال تحصیل این وجه را نمی‌دهد. یکی از علماء معروف موسوم به فاضل در اواخر ماه اوت تیرخورده کشته شد. می‌گویند انجمن سری رشت حکم اعدام او را داده است. در دره‌گز شخصی معروف به نام میرزا بابا مشغول چپاول و کشتار است و بموجب قول پرنس نابیرا هزار خانوار از سر حد فرار نموده به طرف ماوراء خزر رفته‌اند. دسته‌ای از دزدان لشنی دهات اطراف طیس را تاخت و تاز می‌نمایند. به عقیده مازور سایکس اوضاع روی هم رفته باعث امیدواری نیست. انتخابات برای مجلس شورای

ملی در ۱۲ ماه سپتامبر تمام شد و کلاء در راه به طرف طهرانند.

#### تربت حیدری

خبر مردن اسدالله صحیح است. شجاع‌الملک در هفدهم ماه اوت زاوه را تصرف نمود و اسدالله در بین جنگ کشته شد. بعد شجاع‌الملک به تربت مراجعت کرد. حکومت آنجا را در دست گرفت ولی چون مصطفی میرزا به حکومت معین گردید او به طرف کاریز حرکت کرد. سپهدار تلگرافاً [تلگرافى] مشارالیه را از این فتح تحسین نموده و به او دستورالعمل داد که سالارخان را دستگیر نماید. او در جواب اظهار داشته است که این اردوکشی ۳۰۰ لیره برای او تمام شده است و از این مبلغ دیناری به او داده نشده است و تا پول به او نرسد اردوکشی مجدد نخواهد نمود. چند ماه است که طبس مرکز دزدان شده است و آنها چندین کاروان را غارت کرده‌اند. در اوایل ماه سپتامبر قوای از تربت برای دفع آنها فرستاده شده است.

#### سیستان

اوضاع به طور معمول است. انجمن محلی هفته‌ای سه مرتبه منعقد می‌گردد ولی خیلی کم کار از پیش می‌برند.

#### اصفهان

توجه عموم در انتخاب و کلاء از قرار معلوم کم شده است و نسبتاً عددی قلیلی از مردم رأی داده‌اند. منتخبین درجه دوم هنوز معلوم نشده‌اند. اگرچه یکی دومرتبه پست را دزد زده است ولی از قرار معلوم اوضاع کلی راهها بهتر شده و به ژنرال قنصول اعلیحضرتی راپورت دزدی نرسیده است. چندین مسافر اروپایی بدون هیچ حادثه وارد اصفهان شده‌اند.

#### کاشان

یکی از پسرهای نایب حسین در این اواخر قسمتی از اسلحه و قورخانه دولتی را تصرف کرده و به کوه برد. یک دسته بختیاری برای تعاقب او فرستاده شده است.

#### یزد

شهر در آرامی است. انتخابات انجمن ایالتی تمام شده است با وجود آنکه سعی کردند بواسطه انتشار راپورتهای بی‌اصل مرتجعانه تعویق در آن حاصل شود. چندین فقره دزدی در راههای مختلفه راپورت شده است و پست خیلی غیرمنظم است. قوام‌الملک در اوایل ماه سپتامبر وارد یزد شد و بعد از چند روز اقامت به طرف کرمان حرکت نمود. ورود او اثر خوبی برای جلوگیری از دزدان محلی بخشید ولی می‌گویند همراهان او خودشان مرتکب اعمال ظالمانه شده‌اند. حرکت قوام‌الملک به طرف کرمان موقتاً راه را باز نموده است. به پارسیهایی که در دهات اطراف یزد سکنی دارند باز هم بدرقتاری می‌شود. در

اوایل ماه اکتبر جماعتی از آنها در ویس قنولگری اعلیحضرتی متحصن شدند ولی غیر از ۶ نفر آنها مابقی خارج گردیدند.

در مدت یک هفته هفتاد و یک نفر پارسی مرد و زن و بچه از اطراف یزد از راه بوشهر به هندوستان حرکت نمودند و از ترس آنکه شاید در بندر آنها را نگاه دارند از کفیل ویس قنولگری اعلیحضرتی خواهش کردند که نگذارد در راه به آنها صدمه بزنند. از قرار معلوم تفتیها بیش از همه به جماعات پارسی ظلم می‌نمایند. سفیر اعلیحضرتی مذاکرات سخت با وزیر داخله در خصوص بی‌نظمی اطراف یزد و ظلمی که به پارسیها می‌شود نموده است. در جواب به او اطلاع داده شده است که سردار جنگ بختیاری حاکم جدید که فعلاً در اصفهان است به همین زودیهها به طرف یزد خواهد رفت و بقدر کفایت استعداد همراه خود برای برقراری نظم خواهد برد.

### کرمانشاه

در ۷ ماه سپتامبر برادر معین‌الرعا با استعداد وارد شهر شد و بعد از آنکه رفقا در شهر به او ملحق شدند مشارالیه بعضی از نقاط مهم شهر را تصرف نمود. دستة مخالف در منزل ظهیرالملک جمع شدند. بازارها بسته شد. خود معین‌الرعا هم در بیرون شهر با استعداد حاضر بود و اغلب ایلات هم با او همراه بودند.

وزیر داخله ظهیرالملک و پسر او و معین‌الرعا را به طهران احضار کرد آنها اعتنایی به آن احضار ننموده ولی چند روز بعد با هم صلح کردند. فعلاً خطر اغتشاش مرتفع شده است. خود شهر آرام و نظمیه ترتیب داده‌اند. در خارج شهر هنوز ناامنی زیاد است. حکومت قوه ندارد که احکام خود را به موقع اجراء بگذارد. کاروان بزرگ زوار در خارج شهر غارت شد. در میان غارت‌زدگان اتباع افغان و عثمانی و روس بودند. از قرار راپورت اموال منهوبه استرداد شده است ولی صحت این راپورت معلوم نیست.

### کرمان

شهر آرام مانده است. در ۲۸ ماه سپتامبر قوام‌الملک با استعداد وارد شد و مشغول حکومت گردید. دزدانی که اطراف کرمان را غارت می‌نموند ظاهراً قبل از ورود مشارالیه خارج شدند. در ناحیه نرماشیر چندین دزدی واقع شده است. در ۲۳ ماه سپتامبر کاروانی را که از کرمان به بم حرکت می‌نمود در سی میلی کرمان دزد زده و مال‌التجاره‌ای که قیمت آن ۱۲۰۰ لیره بود به سرقت برده شده است. ظاهراً ورود قوام‌الملک اثر خوبی به کلیه اوضاع بخشیده است.

### شیراز

شهر قرین آرامی است هرچند که در نزدیکی شهر چندین دزدی روی داده است. صولت‌الدوله در آباه از سهام‌الدوله ملاقات نمود و حاکم با همراهی سوارهای عرب که نصرالدوله فرستاده بود از راه معمول که تا قبل از ورود او بواسطه دزدان به کلی

مسدود بود، به طرف شیراز عزیمت نمود و در اوایل ماه سپتامبر وارد شیراز شد و فوراً حکم نمود که انتخابات مجلس شورای ملی هر چه زودتر شروع شود. سهام‌الدوله دقت نظری به اوضاع راهها نموده و قشون برای بازنمودن آنها فرستاده است. در موقع ورود او ایل عرب به کلی از اطاعت خارج شده بودند و راهها باستثناء راه سرحد به اصفهان خیلی ناامن بود. نزدان در اواخر ماه سپتامبر «ایزدخواست» را محاصره کرده بودند ولی از قرار معلوم آنها از خود مدافعه کردند. راه معمول بوشهر هم مغشوش است. کاروان از راه فیروزآباد حرکت می‌کند.

### خلیج فارس

#### بوشهر

در ماه سپتامبر وزیر داخله حکمی به حاکم خلیج فارس فرستاد که برای قلع و قمع سید عبدالحسین لاری که باز هم منحل آسایش لار و نواحی خلیج است حرکت نماید. دریاییگی اقدامی ننموده و قبل از حرکت درخواست پول نمود ولی چون سید بستک را تصرف و لنگه را تهدید می‌نمود در اوایل ماه اکتبر کشتی «پرسپلیس» با قشون از بوشهر به لنگه فرستاده شد. خوب واضح است که سید به خیال نفع خود این حرکات را می‌کند به جهت اینکه هم از دولت مرکزی و هم از علماء کربلاء به او اصرار شده است که اقدام برخلاف آسایش مملکت ننماید و او ابدأ اعتناء نکرده است. وزیرمختار اعلیحضرتی اقدامات سید را به طوری که از قنصلخانه راپورت رسیده بود به دولت ایران ارسال داشته و اخطار نموده است که دولت ایران را مسؤل هر نوع خسارتی که به اتباع انگلیس وارد آید خواهد دانست. انجمن محلی باز هم منعقد می‌گردد ولیکن جلساتش قابل توجه نیست. بعد از اینکه راپورت به بوشهر رسید که به همین زودیها اجازه به سید مرتضی اهرمی داده خواهد شد که از نجف به بوشهر حرکت نماید سید اسدالله بنا بخواهش حکومت و انجمن محلی کاغذی به نجف نوشت. در آن کاغذ اظهار عدم رضایت خود را از این اقدام نمود.

امضاء                      مازور استوکس آتاشه میلیتر

### نمره - ۲۵۰

تلگراف سر نیکلسن به سر ادواردگری مورخه ۲۵ اکتبر ۱۹۰۹ [۲ آبان ۱۳۸۸؛ ۱۰ شوال ۱۳۲۷] از پترزبورغ.  
(خواهش می‌کنم که مراجعه به تلگراف ۲۳ و ۲۴ این ماه از طهران در خصوص اغتشاش اردبیل بنمایید.)

من در خصوص اردبیل با مسیو فراتوف مذاکره نمودم. ایشان به من گفتند چونکه قشون روس نمی‌تواند زودتر از دو هفته به اردبیل برسد لهذا فایده ندارد که دولت امپراطوری قشون برای حمایت اتباع خود به آن نقطه بفرستد و به این جهت او به طهران اخطار نموده است که در صورتی که قرا داغیها یا شاهسونها خسارتی به روسها وارد بیاورند

مسئولیت آن بعهدۀ دولت ایران خواهد بود. در جواب سؤال من که آیا مأمورین روس می‌توانند جلوگیری از چپاول رحیم‌خان نمایند مسیو سزانوف گفت که طبیب روسی خیلی به او اصرار نموده است که آرام باشد ولی او قبول هیچ نصیحتی را نمی‌کند. جناب ایشان گفتند خبر برای من رسیده است که نفاق مابین شاهسونها و قراداغیها افتاده و این مطالب شاید اشکالات را آسان نماید.

### نمره - ۲۵۱

تلگراف سر بارکلی به سر ادواردگری مورخه ۲۶ اکتبر ۱۹۰۹ [۳ آبان ۱۲۸۸؛ ۱۱ شوال ۱۳۲۷] از طهران.

### اوضاع شیراز

تلگراف ذیل از کفیل قنصلگری شیراز رسیده است:  
تا بحال حاکم جرئت و لیاقت و استقلال خود را ثابت نموده است. نبودن هیچ‌گونه معاونت جز عدۀ قلیلی قشون که با او است موقع او را خیلی دشوار می‌نماید.  
از قراری که به من اطلاع رسیده است استعداد قزاق از اصفهان فرستاده شده است ولی در حدود فارس بواسطۀ عدۀ زیاد ایل «کهگیلویه» از حرکت بازمانده‌اند. بواسطۀ همین اتفاق جزئی اعتبار حکومت که نگاهداری آن اهمیت فوق‌العاده دارد ممکن است متزلزل گردد به این جهت عقیده من آن است که اصرار به دولت ایران شود که بدون تعویق استعداد مهمی به آنجا فرستاده گردد.  
این دو جمله را من برای وزیر داخله خواننده و لزوم فرستادن استعداد را هم توضیح دادم. مشارالیه به من اطلاع داد که یک فوج پیاده از اصفهان برای کهک سهام‌الدوله فرستاده خواهد شد.

### نمره - ۲۵۲

تلگراف سر ادواردگری به سر بارکلی مورخه ۲۸ اکتبر ۱۹۰۹ [۵ آبان ۱۲۸۸؛ ۱۳ شوال ۱۳۲۷] از وزارت خارجه لندن.  
عدۀ قشون روس در قزوین چه قدر است و چه قدر قشون در تبریز باقی است.

### نمره - ۲۵۳

تلگراف سر بارکلی به سر ادواردگری مورخه ۲۹ اکتبر ۱۹۰۹ [۶ آبان ۱۲۸۸؛ ۱۴ شوال ۱۳۲۷] از طهران.

### اوضاع اردبیل

خواهش می‌کنم که به تلگراف ۲۳ اکتبر من مراجعه نمایید. تلگراف ذیل که به تاریخ ۲۸ اکتبر است از کفیل ژنرال قسولگری اعلیحضرتی مقیم تبریز برای من رسیده است. ژنرال قسول روس دستورالعمل به ویس قسول خود در اردبیل فرستاده است که به رحیم‌خان اخطار نماید که دولت روسیه او را مسئول هر نوع خسارت مالی و جانی که به اتباع روس وارد بیاید خواهد دانست. یک اخطار کتبی هم به همین مضمون به رشیدالملک که با ۱۰۰ نفر قزاق ایرانی به سراب برای مذاکره با یاغیان رفته بود از طرف ژنرال قسولگری روس داده شد که به رحیم‌خان برساند. در این اخطار اخیر همکار روس من به رحیم‌خان اطلاع داد که بعلاوه او مسئول شرارتهای شاهسونها هم خواهد بود چونکه واضح است او (رحیم‌خان) آنها را تحریک به یاغی‌گری ننموده است این تهدیدات اثر خوبی خواهد بخشید.

تقریباً ۱۵۰۰ سواره و پیاده در تحت ریاست باقرخان از تبریز حرکت نموده‌اند ولی تا مدتی که هنوز نتیجه مذاکرات معلوم نشده است آنها در آن طرف باسمنج توقف خواهند نمود.

یک استعداد ۸۰۰ نفری در مراغه حاضر است که در موقع لزوم در تحت ریاست صمدخان حرکت خواهند کرد.

در اردبیل هزار نفر در تحت ریاست ستارخان هستند. عناصر مرتجعین در قشون دولتی داخل هستند. هر چند که حکومت آذربایجان اظهار اطمینان از آنها نهوده است ولی اطاعت و همراهی آنها به دولت جدید خیلی غیر محتمل است در صورتی که آنها گمان کنند که روسیه همراهی با این اغتشاش دارد. به این جهات و نظر به قوه یاغیان جنگ در این موقع خطرناک است. من از ژنرال قسول روس مشورت نمودم که آیا ممکن است ما نفوذ خود را برای نظم و آسایش به کار ببریم؟ او قول به همراهی داد ولی ما متفق شدیم که منتظر نتیجه مذاکرات بشویم.

قشونی که از طهران فرستاده شده است تماماً وارد شده‌اند. این قشون مرکب از ۲۰۰ نفر قزاق و ۲۰۰ نفر سوار اینانلوست. مابقی قشون که گمان می‌رفت در زنجان است در آن نقطه نیستند.

### نمره - ۲۵۴

تلگراف سر بارکلی به سر ادواردگری مورخه ۳۰ اکتبر ۱۹۰۹ [۷ آبان ۱۲۸۸؛ ۱۵ شوال ۱۳۲۷] از طهران راجع است به تلگراف ۲۸ اکتبر شما  
سفیر روس به من می‌گوید ۱۶۰۰ نفر قشون روس در قزوین‌اند (کومیسرات داخل در این عده نیست).

در تبریز از قراری که مشارالیه می‌گوید ۱۰۰۰ نفر باقی است.

## نمره - ۲۵۵

تلگراف سر بارکلی به سر ادوارد گری مورخه ۳ نوامبر ۱۹۰۹ [۱۱ آبان ۱۲۸۸؛ ۱۹ شوال ۱۳۲۷] از طهران.

تلگراف ذیل از کفیل ژنرال قنصلگری اعلیحضرتی مقیم تبریز برای من رسیده است: خبر به تبریز رسیده است که ستارخان از اردبیل فرار کرده و با همراهی سوار کمی وارد سراب شده است. ۳ روز قبل از ویس قنصل روس در اردبیل تلگرافی برای ژنرال قنصل روس رسید که شهر بزودی به تصرف یاغیان خواهد افتاد و یکی از رؤسای مجاهدین استدعا از ویس قنصل روس نموده است که به نام انسانیت قشون روس به اردبیل احضار بشود و بعلاوه او به ویس قنصل روس گفتند بود که قورخانه آنها تمام شده است و او مسئول نخواهد بود اگر اهالی از خوف به قنصلگری حمله بیاورند.

امروز ۴۲ نفر قزاق روسی با یک صاحب منصب بنا به خواهش قنصل روس به سراب فرستاده شد. مشارالیه تلگراف نموده بود که یاغیان شهر را تهدید می نمایند. گمان می رود که اردبیل تاکنون گرفته شده است. مأمورین محلی خیلی مأیوس اند. استعداد دولتی یا قابل جنگ نیستند یا آنکه متمایل به طرف مقابل اند.

اگر ممکن باشد باید دولت ایران اردوی قوی در تحت ریاست رئیس قابلی بدون تعویق به آنجا بفرستند. از قرار معلوم عده ای از قشون در بین راه هستند.

## نمره - ۲۵۶

تلگراف سر نیکلسن به سر ادوارد گری مورخه ۳ نوامبر ۱۹۰۹ [۱۱ آبان ۱۲۸۸؛ ۱۹ شوال ۱۳۲۷] از پترزبورگ.

راجع به تلگراف امروز سر بارکلی

## اوضاع اردبیل

در ملاقاتی که من امروز از مسیو ایزولسکی نمودم مشارالیه به من گفت بین آن را دارم که دولت روسیه مجبور بفرستادن استعداد قوی به اردبیل بشود. بجهت نزدیک بودن آن شهر به سرحد روس برای روسیه مشکل است که در این اوضاع هرج و مرج که ممکن است به طول انجامد خودداری کند. مایل نبودن ایزولسکی به اعزام چنین اردویی دلایل واضحه دارد. ولی اگر قشون فرستاده شود رحیم خان و اتباع او خوب قلع و قمع خواهند شد و در واقع فایده به حال ایران خواهد داشت. در صورتی هم که اندک مخالفتی برضد اوضاع حاضر در آن تصور شود، مسیو ایزولسکی گمان نمی کند که قشون ایران بتواند کاملاً از عهده این اغتشاش برآید.



## نمره - ۲۵۶

تلگراف سر نیکلسن به سر ادواردگری مورخه ۳ نوامبر ۱۹۰۹ [۱۱ آبان ۱۲۸۸؛ ۱۹ شوال ۱۳۲۷] از پترزبورغ.

راجع است به تلگراف امروز سر بارکلی

## اوضاع اردبیل

در ملاقاتی که من امروز از مسیو ایزولسکی نمودم مشارالیه به من گفت بیم آن را دارم که دولت روسیه مجبور بفرستادن استعداد قوی به اردبیل بشود. بجهت نزدیک بودن آن شهر به سرحد روس برای روسیه مشکل است که در این اوضاع هرچ و مرج که ممکن است به طول انجامد خودداری کند. مایل نبودن ایزولسکی به اعزام چنین اردویی دلایل واضحی دارد. ولی اگر قشون فرستاده شود رحیم خان و اتباع او خوب قلع و قمع خواهند شد و در واقع فایده به حال ایران خواهد داشت. در صورتی که اندک مخالفتی برضد اوضاع حاضر در آن تصور شود، مسیو ایزولسکی گمان نمی کند که قشون ایران بتواند کاملاً از عهده این اغتشاش برآید.

## نمره - ۲۵۷

تلگراف سر نیکلسن به سر ادواردگری مورخه ۵ نوامبر ۱۹۰۹ [۱۳ آبان ۱۲۸۸؛ ۲۱ شوال ۱۳۲۷] از پترزبورغ

روزنامه «روسیا» امروز اعلان رسمی ذیل را منتشر نمود:

بموجب خبر تازه ای که از اردبیل واصل گردیده است حکومت محلی و اعضاء انجمن و علماء به ویس قنصلگری روس متحصن شده اند و بعد از آن فوراً شاهسونها و قراداغیها شهر را تصرف نمودند. تمام بازارها و کاروانسراها و اغاب خانه ها غارت شده است. شاهسونها از ویس قنصل سده نفر از اشخاصی را که در قنصلخانه متحصن شده اند مطالبه می نمایند. بیم آن است که حمله به قنصلخانه برده شود و مستحفظین قنصلخانه که مرکب از صد نفر قزاق است نمی توانند تحمل این حمله را بیاورند. نظر به این اتفاقات يك باتالیون پیاده و دویست نفر قزاق - دو عراده توپ و دسته مهندس به اردبیل فرستاده شده است. يك اردویی دیگر هم در شرف حرکت به آن طرف است به جهت اینکه اگر موقع پیش آمد اقدام مجدانه در دفع این عشایر بنماید.

## نمره - ۲۵۸

تلگراف سر نیکلسن به سر ادواردگری مورخه ۵ نوامبر ۱۹۰۹ [۱۳ آبان ۱۲۸۸؛ ۲۱ شوال ۱۳۲۷] از پترزبورغ

## اوضاع اردبیل

مسیو ایزولسکی امروز به من اطلاع داد که او بی‌اندازه نگران است از برای سلامتی قنسول و اتباع روس در اردبیل. شاهشونها تسلیم حاکم و علماء و اشخاص دیگر را که به قنسولخانه متحصن شده‌اند مطالبه می‌نمایند. ممکن نیست که نتیجه را پیش‌بینی نمود چون او مطمئن بود که قنسول تقاضای آنها را قبول نخواهد کرد. تلگراف آخری که از قنسول رسیده است به تاریخ دو روز قبل است. اگر حمله جدی به قنسولخانه بشود این صد نفر قزاق که در اردبیل هستند ابداً نخواهند توانست قنسولگری را محافظت کنند. ۶۰ کیلومتر مسافت مابین آستارا تا اردبیل است. دسته اول قشونی که به طرف اردبیل عازم شده است فردا به آستارا خواهد رسید. شاهشونها تعهداتی که در مقابل خالافهای مختلف خود از قبیل قتل يك نفر صاحب‌منصب روسی نموده بودند عمل نکرده‌اند. بعقیده من برای دولت روسیه فقط يك راه باقی است و آن هم فرستادن قشون کافی است که قلع و قمع از رحیم‌خان و اتباع او و شاهشونها بنماید.

مسیو ایزولسکی باز به عقیده سابق خود باقی بود که سعی دولت ایران برای جلوگیری از این اغتشاش بی‌فایده خواهد بود.

## نمره - ۲۵۹

تلگراف سر بارکلی به سر ادواردگری مورخه ۵ نوامبر ۱۹۰۹ [۱۳ آبان ۱۲۸۸؛ ۲۱ شوال ۱۳۲۷] از طهران.

تلگراف ذیل از کفیل ژنرال قنسولگری اعلیحضرتی مقیم تبریز رسیده است: شاهشونها اردبیل را تصرف و غارت نموده‌اند. یاغیان ویس قنسولگری روس را محاصره کرده و تسلیم بعضی از متحصنین را مطالبه می‌نمایند. حاکم و اعضاء انجمن و قسمتی از اهالی در آنجا متحصن شده‌اند. ویس قنسول روس استدعای کمک فوری می‌نماید. ستارخان وارد تبریز گردید.

## نمره ۲۶۰

مراسله سر نیکلسن به سر ادواردگری مورخه ۳۱ اکتبر ۱۹۰۹ [۸ آبان ۱۲۸۸؛ ۱۶ شوال ۱۳۲۷] از پترزبورغ  
آقا

من از مسیو ایزولسکی دیروز سؤال نمودم که آیا خبر تازه‌ای از اردبیل برای او رسیده است مشارالیه جواب داد که امور در آن نقطه خیلی خراب است ولی در آنجا صد نفر قزاق هستند و امیدوار بود از اینکه آنها فقط می‌توانند جان اتباع روس را محافظت نمایند زیرا که این عدد قلیل نخواهند توانست محافظت امسوال آنها را بکنند. من اظهار نمودم که دولت ایران قشون به فوریت برای رفع غائله می‌فرستد. مسیو ایزولسکی ناامید بود از

اینکه قشون ایران بتواند کاری بکند و به من اطلاع داد که او دولت ایران را مسئول هر نوع خسارت که به اتباع روس وارد بیاید خواهد دانست.

جناب ایشان اظهار نمودند کمیته‌ای که امور ایران را انجام می‌دهد اساساً مصمم شده‌اند که تقریباً تمام قشون قزوین را عودت داده فقط پنجاه الی شصت نفر قزاق به جهت قسولخانه در آنجا بگذارد.

دستجات قزاق در رشت و انزلی گذارده خواهد شد ولی تمام اینها روی هم رفته بیش از يك فوج قزاق نخواهد بود. مابقی به روسیه مراجعت خواهند کرد. مشارالیه به مسیو پاکلاوسکی تلگراف نموده که به دولت ایران این مطلب را اطلاع داده و توضیح بدهد که این اقدام بلاشبهه خود يك نشانه از خلوص نیت دولت روسیه و آرزوی آن دولت در اینکه به هیچ وجه اشکالات برای دولت شاه فراهم نیامورد خواهد بود. در همان موقع به مسیو پاکلاوسکی گفته شد که به دولت ایران اخطار نماید که اگر در آینده اتفاقی روی دهد که دولت روسیه مجبور به فرستادن قشون شود اقداماتی که در آن وقت خواهد شد بدرجات بیشتر و جدی‌تر از این دفعه خواهد بود.

امضاء نیکلسن

۱ نوامبر ۱۹۰۹ [۹ آبان ۱۲۸۸؛ ۱۷ شوال ۱۳۲۷] اعلان رسمی ذیل امروز منتشر گردید:

دولت امپراطوری صلاح چنان دیده است که در این موقع غیرلازمست اردویی که در ماه ژون گذشته به قزوین فرستاده شده بود بیش از این در آن نقطه توقف نمایند و مصمم شده است که قسمت بزرگتر آن قشون را به روسیه عودت دهد و فقط رژیمان<sup>۱</sup> قزاق لایبینسکی<sup>۲</sup> که جزء همین اردو بود در ایران باقی خواهد ماند. ۵۰ نفر از این فوج در قزوین توقف خواهد نمود برای محافظت قسولخانه روس در آن شهر و مابقی فوج در رشت و انزلی برای تقویت مستحفظین قسولخانه ساخلو خواهند شد. اگر اتفاقات آینده معاونت این قشون را لازم داشته باشد، دولت روسیه تعویق در اقدامات لازمه نخواهد نمود.

### نمره - ۲۶۱

مراسله سر نیکلسن به سر ادوارد گری مورخه ۳ نوامبر ۱۹۰۹ [۱۱ آبان ۱۲۸۸؛ ۱۹ شوال ۱۳۲۷] از پترزبورغ آقا

من افتخار دارم از اینکه راپورت بدهم امروز روزنامه اخبار رسمی اعلام ذیل را انتشار داد:

(۱) رژیمان Régiment - فوج - هنگ

2) Labinsky

عناصر بیاضی و طبایع سرکش ایل معروف شاهسون که در نزدیکی سرحد قفقاز سکنی دارند اغتشاش مملکت و سقوط کامل حکومت ایران را غنیمت شمرده در این اواخر چندین مرتبه نواحی اردبیل ایران را که در مقابل قفقاز واقع است تاخت و تاز کردند. در تابستان امسال تا نزدیکی شهر اردبیل پیش رفتند و تا مدتی هم عبور و مرور قوافل تجارتنی را در راه آستارا و اردبیل و تبریز بواسطهٔ دزدی و غارت بکلی موقوف نمودند. به این سبب مقدار زیادی مالالتجاره روس که بایستی به تجارتگاه داخله ایران حمل گردد در بندر حاجی طرخان جمع شد. بواسطهٔ اقداماتی که قسولگریهای ما در تبریز و اردبیل نمودند در آخر ماه «اوت» توانستند چندین کاروان از مالالتجاره که جمع شده بود در تحت محافظت قزاق روسی از راه مذاکره عبور دهند. در همین موقع شاهسونها شروع حرکت به طرف اوبه‌های خود کردند. لیکن در اوایل ماه اکتبر اخبار شیوع یافت که این عشایر دوباره خیال لشکرکشی به طرف اردبیل را دارند و بعلاوه این قصد تازهٔ آنها بواسطهٔ اتفاق قراداغیها به ریاست رحیم‌خان که در محاصرهٔ تبریز معروف شده بود شکل یک نوع اقدام پلنتیکی را پیدا کرد. شاهسونها و قراداغیها مخصوصاً به هواخواهی محمد علی شاه مخلوع و بر هم‌زدن مشروطهٔ ایران پیش می‌آمدند. نظر به اضطرابی که در اردبیل پیدا شده بود فرمانفرمای آذربایجان به ستارخان معروف حکم داد تا با دسته‌ای از مجاهدین بدانجا برود و دستورالعمل به او داده شد که نظم را برقرار ساخته و جلوگیری از اجحافات مجاهدین آن ولایت که اکثر آنها از قفقاز آمده‌اند بنماید. ستارخان وقتی که وارد اردبیل شد بدو سعی کرد که قفقازیها را خلع سلاح نموده و از شهر خارج کند لکن در این فقره موفقیت حاصل نکرد و در همان وقت شاهسونها و قراداغیها نزدیک به اردبیل شده و بیرحمانه تمام دهات عرض راه را غارت می‌نمودند. اغلب مجاهدین ستارخان از او جدا شده و به تبریز مراجعت کردند. در ۱۲ اکتبر (که ۲۵ ماه فرانسه باشد) رحیم‌خان و شاهسونها داخل شهر اردبیل گردیده و مشغول جنگ با عدهٔ خیلی از مدافعین شهر شدند. ستارخان و حاکم خود را در قلعه محفوظ داشته و شهر را به تقدیر واگذار کردند.

خبر تازه که رسیده شعر بر این است که ستارخان به سرآب فرار کرده و شاهسونها او را محاصره نموده و تسلیم او را می‌خواهند و چون این اتفاقات به سرعت روی داد، دولت ایران امر نمود که از تبریز قشون به اردبیل فرستاده شود و ۲۰۰ نفر قزاق ایرانی با یک عرادهٔ توپ هم از بریگاد قزاق طهران اعزام گردد ولی بی‌پولی و عدم تکمیلات نظامی حرکت اردوی تبریز را به تعویق انداخت و اردوی طهران هم بواسطهٔ بعد مسافت تصور نمی‌شود که بزودی وارد اردبیل گردد. در این موقع فقط ویس قسول روس مقیم اردبیل صد نفر قزاق و دو عراده توپ کوچک برای محافظت خود دارد و برای آنکه این عده کم برای محافظت اتباع روس متفرق نشوند ویس قسول به تمام اتباع روس حکم داد که در یک نقطه در تحت حمایت قسولگری جمع شده و اموال خود را در منازل خود بگذارند.

سفیر روس به دولت ایران اطلاع داد که دولت ایران مسؤل غرامت هر نوع خسارت مالی و جانی که به اتباع روس وارد شود خواهد بود.

در همین وقت کفیل ژنرال قسولگری روس مقیم تبریز به رحیم خان اطلاع داد که

مسئولیت اتباع روس شخصاً به عهده او است.

ویس قنصل روس نتوانست که اقدام مذکور فوق را به عمل بیاورد زیرا که اهالی از ترس جان فوراً خود را در خانه‌های اتباع روس پنهان کردند و نمی‌گذاشتند ایشان از منزلهای خود خارج بشوند.

در این هنگام شاهسونها و فراداغیها ارك را سخت بمبارده می‌نمودند و چون قنصلخانه جنب ارك واقع است لهذا آن نقطه هم در آتش بود.

نظر به این اوضاع و خطری که ویس قنصل و اتباع روس را تهدید می‌نماید دولت روس اقدامات برای فرستادن استعداد فوری از نقاط نظامی قفقاز برای قنصلگری نموده است، چرا که ورود قشون از تبریز یا قزوین به اردبیل زیاده‌تر طول خواهد کشید.

نیکلسن

#### نمره - ۲۶۲

مراسله سر بارکلی به سر ادواردگری مورخه ۲۵ اکتبر ۱۹۰۹ [۲ آبان ۱۲۸۸؛ ۱۰ شوال ۱۳۲۷] از طهران.  
آقا

افتخار دارم که راپورت مستر کون کفیل ویس قنصلگری را که به سمت نمایندگی از طرف سفارت اعلیحضرتی همراه شاه سابق از طهران به انزلی رفته بود تقدیم نمایم. مسافرت بدون هیچ حادثه صورت انجام گرفت و من خوشوقتم از اظهار این مطلب که در مدت این مسافرت مناسبات مستر کون با همکار روس او و صاحب‌منصبان روس خیلی خوب بوده است.

بارکلی

#### ضمیمه در نمره ۲۶۲

راپورت مستر کون کفیل ویس قنصلگری.

بر حسب امر و دستورالعمل وزیر مختار اعلیحضرتی من همراه شاه سابق ایران به سمت نمایندگی سفارت انگلیس از طهران تا انزلی رفتم.

نماینده سفارت روس مسیو نیکراسو قنصل آتاشه سفارت بود. محمدعلی میرزا شاه سابق در ۹ سپتامبر از زرگنده به طرف انزلی حرکت کرد. ملکه سابق و اندرون همراه او بودند و مستحفظین او مرکب بودند از ۱۲۰ نفر قزاق ایرانی بسرکردگی یک صاحب‌منصب روس و سه سوار هندی از سفارت انگلیس و سه قزاق از سفارت روس. تمام این دسته در تحت فرمان کاپیتن خوبوف آدکان<sup>۱</sup> شاه سابق بودند.

بعلاوه اتباع شخصی محمد علی میرزا اشخاص ذیل موقع را برای خارج شدن از مملکت

(۱) بهمین گونه است در اصل - شاید ادوکان = مرهی باشد - م .

غنیمت شمرند: امیربهادر جنگ برادر و برادرزاده او مجلل السلطنه، موقر السلطنه، ارشد الدوله و بارون استوواک (صباح السلطان).

بواسطه بدی اسبھائی که دولت ایران برای شاه سابق تهیه نموده بود حرکت خیلی آرام بود و در ۲۸ ماه سپتامبر وارد انزلی شدیم. در مسافرت حادثه‌ای اتفاق نیفتاد و در ۳۰ سپتامبر [۷ مهر ۱۲۸۸؛ ۱۴ رمضان ۱۳۲۷] محمد علی میرزا در کشتی نشسته به طرف روسیه عزیمت نمود. امیر بهادر و اشخاصی که با او بودند شب قبل حرکت کردند. هرچند امیر بهادر ظاهراً خوشحال بود ولی محض بی میلی شاه سابق نسبت به او رنجش خاطر حاصل نموده بود. در واقع در تمام مدت مسافرت شاه ابتداً يك کلمه با او صحبت ننمود.

کون

### نمره - ۲۶۳

تلگراف سر نیکلسن به سر ادواردگری مورخه ۹ نوامبر ۱۹۰۹ [۱۷ آبان ۱۲۸۸؛ ۲۵ شوال ۱۳۲۷] از پترزبورغ.

استعداد عازم اردبیل شده‌اند. من اطلاع حاصل نموده‌ام که اقدامی برضد شاهشونها نخواهد شد برای آنکه خسارت جانی برای روسها حاصل نشده است، هرچند که در موقع غارت ضرر مالی وارد آمده است.

قشون روس نظم را در شهر برقرار خواهند کرد و اگر قشون ایران وارد گردد نخواهند گذاشت که در شهر جنگ بشود اگر چه مسیو ایزولسکی می‌گفت ممکن است در نقاط دیگر با شاهشونها جنگ نمایند.

جناب وزیر به من اطلاع داد که رحیم‌خان به سراب وارد شده است و اظهار نموده است که با قراداغیها و شاهشونها متفقاً به طرف طهران حرکت خواهد کرد.

### نمره - ۲۶۴

تلگراف سر بارکلی به سر ادواردگری مورخه ۱۱ نوامبر ۱۹۰۹ [۱۹ آبان ۱۲۸۸؛ ۲۷ شوال ۱۳۲۷] از طهران.

### غرب آذربایجان

مسیو پاکلاوسکی به من اطلاع داد که به قشون مأمور اردبیل همان دستورالعمل که به قشون تبریز داده شده بود، داده شده است که در امور اداری مداخله نکرده ولی نگذارند در راه آستارا زدی و غارت بشود و کاروانی را که احوال غارتی حمل می‌کنند توقیف نمایند. قشون در سر حد آستارا حاضر نگاه داشته خواهد شد ولی در صورت لزوم از سرحد حرکت خواهند نمود.

## نمبر ۲۶۵ -

تلگراف سر بارکلی به سر ادواردگری مورخه ۱۵ نوامبر ۱۹۰۹ [۲۳ آبان ۱۲۸۸؛ ۱ ذی قعدة ۱۳۲۷].  
شاه امروز عصر مجلس را افتتاح نمود.

## نمبر ۲۶۶ -

تلگراف سر بارکلی به سر ادواردگری مورخه ۱۷ نوامبر ۱۹۰۹ [۲۵ آبان ۱۲۸۸؛ ۳ ذی قعدة ۱۳۲۷] از طهران.  
مسیو پاکلاوسکی تلگراف ذیل را که مفاد تلگراف ویس قنصل روس در اردبیل است برای من فرستاد:  
بعد از دو روز مذاکره رحیم خان و اتباع او از شهر خارج شدند.  
یک مجلس آداب مذهبی که در آن هم علماء و هم کشیشان ارانیه حضور داشتند برای شکرگزاری [= گزاری] از خلاصی شهر منعقد گردید و بعد هم از طرف قشون روس نمایشی داده شد.

## نمبر ۲۶۷ -

مراسله سر نیکلسن به سر ادواردگری مورخه ۱۲ نوامبر ۱۹۰۹ [۲۰ آبان ۱۲۸۸؛ ۲۸ شوال ۱۳۲۷] از پترزبورغ.  
من از مسیو ایزولسکی سؤال نمودم که آیا خبر دیگری از اردبیل برای ایشان رسیده است؟ گفتند خبر تازه که به ایشان رسیده این است که رحیم خان حاکم برای شهر معین کرده و حاکم هم با عده در ارك منزل کرده است. قسمت مهم قشون رحیم خان در اردوگاه مستحکمی نزدیک شهر اقامت دارند. رحیم خان از ویس قنصل روس ملاقات نموده و تقاضای خود را برای تسلیم اشخاصی که در قنصلخانه متحصن شده اند پس گرفته است و اظهار صداقت و با وفایی نسبت به روسیه نموده و پیشنهاد کرده است که خوب است روسیه تمام نقاطی را که قشون او در آنجا توقف دارند تصرف نماید.  
اهالی اردبیل از ورود قشون روس خوشحال شده و حالا تقاضای تبعیت روس را می نمایند. مسیو ایزولسکی گفت لازم به اظهار نیست که تمام خواهش و پیشنهادهای فوق رد شده است.

من سؤال نمودم که آیا رحیم خان در خصوص حرکت به طرف طهران اظهاری کرده است؟ جناب وزیر جواب دادند که نمی دانم چنین اظهاری کرده است یا نه! من گفتم از قراری که اطلاع حاصل نمودم استعداد کافی از طهران به طرف اردبیل حرکت کرده است. گفتند محتمل است جنگی واقع بشود. اگر قشون دولتی فتح کرد آن وقت معلوم خواهد گردید که دولت ایران می تواند بقوه خود نظم را در آن صفحه برقرار سازد

ولی اگر برخلاف، رحیم‌خان غلبه کند آن وقت به طرف طهران یا تبریز حرکت خواهد کرد و لازم است تا وقتی نتیجه این نزاع معلوم شود قشون روس در قزوین توقف نماید. مسیو ایزولسکی اظهار نمودند بموجب اخبار واصله به ایشان اوضاع تبریز خوش نیست. ظاهراً نفاقی مابین ستارخان و فداییهای او از يك طرف و فرمانفرمای آذربایجان از طرف دیگر ظهور دارد و قسول روس بیم آن را دارد که ممکن است اغتشاش روی دهد.

### نمره - ۲۶۸

تلگراف سر بارکلی به سر ادواردگری مورخه ۳۰ اکتبر ۱۹۰۹ [۷ آبان ۱۲۸۸؛ ۱۵ شوال ۱۳۲۷] از طهران.

بعد از راپورت آخری که در خصوص اوضاع فرستادم اغتشاش در شرق آذربایجان بروز نموده رحیم‌خان و شاهسونها اردبیل را تهدید می‌نمایند. از قراری که می‌گویند رحیم‌خان اظهار کرده است که برای محمد علی میرزا قیام نموده و این اقدامات را می‌نماید ولی سابقه او نشان می‌دهد که مقصود او غارت است و خیال سیاسی در سر ندارد. دولت ایران سعی کاهل به عمل می‌آورد که دفع این سردهسته دزدان غارتگر را بکند.

مخبرالسلطنه از تبریز ۱۵۰۰ نفر استعداد برای ستارخان فرستاده است که همراه خود او ۱۰۰۰ نفر موجود است ۱۵۰۰ نفر هم از طهران اعزام شده است. این قشون اخیر خوب جنگ خواهند کرد چون مرکب است از عده‌ای قزاق ایرانی و بختیاری و ۳۰۰ نفر مجاهد (باوطلبهای ملتی که در رولوسیون [= انقلاب] با سپهدار بودند) در تحت فرمان پیرم که در واقع روح قشون سپهدار بود و بعد از آن هم در ریاست پلیس طهران کارهای بسیار خوب کرده است.

اطلاعاتی که برای من رسیده است نشان می‌دهد که به استثنای اردبیل نظم و امنیت در سایر ایالات نسبتاً خوب است.

سید عبدالحسین لاری به طهران احضار شده است و من دیگر نشنیده‌ام که بواسطه این سید لنگه مورد خطری واقع شده باشد.

ایزدخواست که سرحد مابین فارس و اصفهان است بواسطه ایل کوه‌کیلویه [کهگیلویه] خیلی ناامن است و بغیر از این نقطه اوضاع راههای جنوب بهبودی حاصل کرده است. راههای از یزد به اصفهان و کرمان برای کاروان باز شده است و قوافل شروع به حرکت در راه بوشهر و شیراز نموده‌اند. اگر چه من امروز صبح اطلاع حاصل نمودم که قشایبها راه مابین کازرون و شیراز را بسته‌اند.

در طهران هیچ علایم اغتشاش نیست و راه رشت به طهران هم خوب است.

در اوایل بیان این وقایع نقاری مابین مجاهدین پیدا شده بود ۶۰ الی ۷۰ نفر از مجاهدین يك متینگی داده و شاکمی بودند که سپهدار موجب ایشان را به طور تناسب نمی‌دهد اخبار وحشتناک در این خصوص شیوع پیدا کرد ولی این حرکت مجاهدین بکلی از روی مسالمت بود و ابدأ جای آن نبود که تصور اغتشاش بشود. سپهدار رئیس‌الوزراء



در یکی از این متینکها حاضر شده و ظاهراً رفع شکایت آنها را نموده است زیرا که دیگر از این قبیل نمایشها داده نشد.

اوضاع دولتی تقریباً همان طوری که چهار هفته اخیر بود باقی است ظاهراً ملتیان عمده با دولت متفق هستند چنانکه وثوق الدوله یکی از آنها داخل کابینه شده و به وزارت عدلیه بجای فرمانفرما برقرار گردیده است.

از قراری که می گویند فرمانفرما محض آن استعفاء داده است که در کابینه آتی کار بهتری پیدا کند. در هر صورت عقیده عموم آن است که بعد از افتتاح مجلس کوشش زیاد خواهد شد که وزرای حالیه را به هم بزنند.

بیش از شصت نفر وکیل می گویند در طهران حاضرند. عده ای که می شود با آن عده مجلس منعقد گردد ۶۱ نفر است ولی چون انتخاب بعضی از وکلاء ولایات که به طهران آمده اند شاید موافق قانون نشده باشد به این جهت تا دو هفته دیگر مجلس باز نخواهد شد.

همکار روس من پیشنهاد نموده است که قسمت عده قشون روس در قزوین مراجعت نمایند.

(متمم این مراسله): ۳۱ اکتبر [۱۸ آبان؛ ۱۶ شوال] بعد از نوشتن مطلب فوق همکار روس من اطلاع داد که دولت متبوعه او مصمم شده است که قسمت عده قشون قزوین را مراجعت دهد که ۶۰ نفر در قزوین و ۴۰۰ نفر الی ۵۰۰ نفر عجلتاً در رشت و انزلی باقی خواهند ماند.

### نمره - ۲۶۹

مراسله سر بارکلی به سر ادواردگری مورخه ۴ نوامبر ۱۹۰۹ [۱۲ آبان ۱۲۸۸؛ ۲۰ شوال ۱۳۲۷] از طهران.

آقا

من افتخار دارم که لفاً مجملی از وقایع چهار هفته اخیر ایران را بطور معمول برای شما بفرستم.

بارکلی

### ضمیمه در نمره ۲۶۹

مجملی از حوادث اخیر که انتهای آن ۴ نوامبر است

### طهران

وثوق الدوله یکی از رؤسای ملتیان بجای فرمانفرما وزیر عدلیه شده است. این تعیین کار تازه ای است به جهت آنکه وثوق الدوله تا بحال هیچ وقت داخل وزارتت نبوده است. ناصرالملک در ۳۰ اکتبر وارد طهران شد. هیئت دولت هنوز تا افتتاح مجلس به طور

هوقتی است. کمیته که هرچند روز يك مرتبه برای مذاکرات در امور عمومی منعقد می‌گردد وزراء را در کارها کمک می‌کنند. صورت مذاکرات این کمیته در روزنامه‌ها درج می‌شود. از این مذاکرات همچو معلوم می‌شود که این کمیته به شکل يك پارلمان هوقتی حرکت می‌نماید. پلتيك خارجی و داخلی مملکت در این مجالس گفتگو می‌شود. اعمال وزراء را تنقید می‌نماید و همچنین يك نظارت غیررسمی در امور دولتی دارد.

در طهران تقریباً ۶۴ نفر وکیل که این عده قدری بیش از عده کافی برای انعقاد مجلس است حاضر شده‌اند. ازقراری که می‌گویند وکالتنامه بعضی از نمایندگان ولایات صحیح نیست به این سبب هایل‌اند که عده مکفی از وکلاء حاضر بشوند تا اینکه اطمینان از عده مقررہ برای رسمیت پیدا کردن مجلس حاصل گردد. بعلاوه عمارت مجلس که در بمباردهان ۱۹۰۸ تقریباً خراب شده بود مشغول مرمت هستند و هنوز هم به هیچ وجه تمام نشده است ولی امید است که قبل از آخر ماه نوامبر مجلس منعقد گردد.

### چرچیل

#### تبریز

۱۹ نفر از نمایندگان آذربایجان برای مجلس شوری انتخاب شده‌اند. آنها روی هم رفته اشخاص بی‌طرف هستند و اگر رئیس دستة آنها شخص کافی باشد خیلی مفید برای اجزای اصلاحات خواهند بود. ۵ نفر از آنها که تقی‌زاده و مستشارالدوله هم جزو آنها هستند اعضای مجلس سابقند. در این نوزده نفر فقط چهار نفر از ملاهای جزو هستند و این مطلب که در واقع يك اثر مهم انتخابات است کاسته شدن نفوذ علما را نشان می‌دهد. ۱۷ نفر از این ۱۹ نفر وکیل متعلق به شهر تبریز است. جای تأسف است که نمایندگان کافی از طرف سایر شهرها و نواحی دوردست انتخاب نشده‌اند ولی این مسئله تا يك اندازه راجع بخود قانون انتخابات است. به عقیده فرمانفرمای آذربایجان طریق انتخاب مستقیم حق انتخاب را در کلیه توابع ایالت بهتر و معتدلتر به موقع اجراء می‌گذاشت. باستثنای اردبیل سایر نقاط آذربایجان خواهوش است. اغتشاش اردبیل بواسطه رحیم‌خان است که بعد از آنکه قشون روس اهر را تخلیه نمودند او جمعیتی فراهم کرده و شاهسونها را که بعضی از رؤسای ایشان در تحت اطاعت دولت آمده بودند تحریک به یاغیگری نمود. این دو قوه متفقاً در ۲۲ اکتبر تقریباً اردبیل را محاصره نموده و جنگ زیادی هم واقع شد.

بواسطه قطع سیمهای تلگراف وصول اخبار خیلی به تعویق افتاد.

ایالت اقدامات فوری برای تهیه استعداد و فرستادن به استخلاص ستارخان که با هزار نفر در اردبیل محصور است بعمل آورد تا در ۲۸ اکتبر باقرخان با هزار و پانصد نفر سواره و پیاده از تبریز حرکت نمود. صمدخان هم ۸۰۰ نفر در مراغه حاضر کرده است که بمحض امر حرکت نماید. ضمناً ایالت رشیدالملک را با صد نفر قزاق ایرانی برای مذاکره با یاغیان به سرآب فرستاد. ژنرال قسول روس کاغذی به رشیدالملک داد که به رحیم‌خان ارائه بدهد. مدلول آن نوشته این بود که او شخصاً مسئول خسارت وارده بر جان و مال تبعه روس

خواهد بود.

مسیو میلر يك چنین دستورالعملی به ویس قنصل روس مقیم اردبیل فرستاد که به رحیم خان پیغام بدهد امید است که این مذاکرات نتیجه خوبی ببخشد.

از طهران قشونی که مرکب از ۱۶۰۰ نفر به انضمام سه عراده توپ است به ریاست مسیو بیروم رئیس پلیس بصوب اردبیل فرستاده شد.

۲۰۰ نفر قزاق ایرانی با ۴ عراده توپ از طهران و ۲۰۰ نفر سوار اینانلو از زنجان که برای فرمانفرمای آذربایجان اعزام شده بود در ۲۲ ماه اکتبر وارد تبریز شدند.

تخفیف در قشون روس متوقف در آذربایجان در ۱۷ اکتبر شروع نمود و يك باطری توپ صحرايي و ۲ گروهان پیاده از تبریز به طرف روسیه حرکت کردند.

در ۱۹ همین ماه دو گروهان پیاده و نیم گروهان ساپور<sup>۱</sup> و عده ای اسب و آدم از باطری توپهای کوهستانی مراجعت کردند. در ۲۱ ماه اکتبر ژنرال اسنارسکی و اجزاء او عزیمت کردند. در ۲۳ اکتبر ژنرال قنصل روس اظهار داشت که هزار نفر در تبریز و صد نفر پیاده در ارومیه و صد قزاق در اردبیل باقی است.

### قزوین

۱۶۰۰ نفر از قشون روس هنوز در قزوین است و در این ماه اخیر دستجات قشون در منازل بین راه رشت گذاشته شده است. دولت روسیه مصمم گردیده است که تمام قشون خود را غیر از ۶۰ نفر در قزوین و ۴۰۰ نفر در رشت و انزلی بقیه را خارج نماید.

### رشت

آرامی برقرار است. از قراری که می گویند حکومت با انجمن محلی ضدیت دارند ولی ضدیت هنوز علنی نشده است چون عده ای قزاق ایرانی از طهران به رشت وارد شد بیشتر از مجاهدین قفقازی را مرخص نمودند.

### زنجان

مذاکرات مابین دولت و ملا قربان علی تا آخر ماه اکتبر در جریان بود. بعد ترتیب خوبی داده شده و حکومت وارد زنجان گردیده و به کار خودش مشغول شد.

### مشهد

این نقطه آرام مانده است. هرچند که ایالت و انجمن محلی دارای هیچ گونه اقتداری نیستند.

به موجب راپورت فقدان پول و نبودن کار در تزیاید است. نظر به حکم اکیدی که از طرف وزیر داخله شده است مجاهدین محلی اسلحه خود را تسلیم و در يك مکان جمع کرده اند ولی باز هم از آنها مسلح در معابر دیده می شوند.

(۱) Sapeur - سرباز کلنک دار و نقب زن . - ۲ .

## اصفهان

شهر و اطراف منظم است. صمصام‌السلطنه اظهار میل به دادن استعفاء نموده است. به استثنای راه شیراز در نزدیکی ایزدخواست که کوه گیلویه [کهگیلویه]ها چندین کاروان و دهات را غارت کرده‌اند سایر راهها امن است. کوه کیلویه‌ها قزاقان ایرانی را که در ۱۱ ماه اکتبر از اصفهان به طرف شیراز حرکت می‌کردند در شمال ایزدخواست نگاه داشته‌اند. استعداد بختیاری برای بازنمودن راه فرستاده شده است.

## کاشان

نایب حسین هنوز آزاد است ولی استعداد برای گرفتاری او فرستاده شده است. مأمورین ایرانی در اصفهان از ژنرال قسولها خواهش نموده‌اند که اگر نایب حسین خواست به قسولگریها متحصن شود به او اجازه ندهند.

## سلطان‌آباد

مستر استروس کفیل ویس قسولگری خبر می‌دهد که اهالی عراق [اراک] از دست بختیارها به کلی بجان رسیده‌اند. بعد از آنکه واقعه غارت کردن حسین خان ضرغام بختیاری بلوک کزاز را به طهران خبر رسید وزیر داخله به برادر خود حاجی خسروخان حکم نمود که از بختیاری به عراق [=اراک] رفته مرتکبین را تنبیه و اموال مسروقه را به صاحبان آن مسترد سازد. حاجی خسروخان به طرف عراق [=اراک] حرکت کرد و در پانزدهم ماه اکتبر به طهران تلگراف نمود که دستورالعمل را به موقع اجراء گذاشته است. مستر استروس می‌گوید که مطلب از این قرار نیست و اظهار می‌دارد که حاجی خسروخان با حسین خان ضرغام متحد شده چند پارچه ده و ۵ ایل لر را غارت کرده و گله و گوسفند زیادی به سمت بختیاری برده‌اند.

سفیر اعلیحضرتی دقت نظر وزیر داخله را به این راپورت مستر استروس جلب نموده وزیر داخله قول داد که در این خصوص رسیدگی خواهد نمود. در سلطان‌آباد يك ملای مهمی است که موافق راپورت مستر استروس بختیارها با او خیلی همراه هستند و اهالی را خیلی اذیت می‌کنند از قرار معلوم حاکم حالیه بدتر از بی‌فایده است.

## یزد

در بیست و هشتم ماه سپتامبر تفنیها يك ده پارسی موسوم به قاسم‌آباد را غارت نموده مرد و زن را کتک‌زده و بعلاوه غارت زیاد سه نفر مرد را هم با خود بردند. محبوسین را پس از صده زدن و پول گرفتن رها کردند.

در بیست و نهم ماه اهالی قاسم‌آباد و عده‌ای از پاریها و تجار و غیره شهری محض شرارت تفنیها که در این موقع دزدی و غارت و کارهای دیگر در اطراف یزد می‌کردند به ویس قسولگری انگلیس متحصن شدند. آنها تا نوزدهم ماه اکتبر در تحصن باقی‌بودند تا اینکه حاکم جدید سردار جنگ بختیاری وارد شده و به آنها اطمینان داد که از ایشان

حمایت کرده و تفتیها را تشبیه خواهد نمود. ورود حاکم جدید اثر خوبی به اوضاع بخشیده است. راهها باز و امن است.

### کرمانشاهان

صلح مابین دو دسته بنوسط داودخان رئیس ایل کلهر داده شده است. امنیت خارج شهر را به او سپرده اند و کمیته از اعیان ولایت نظم داخل شهر را به عهده گرفته اند. چون از طهران قشون برای حکومت نرسیده است حاکم هم به دولت اطلاع داده که مسئولیت را برعهده نخواهد گرفت. اخبار نفاق در پایتخت لطمه به امور وارد آورده است و تا مدتی که کارها در مرکز به يك اساس محکمی پایدار نشود هیچ انتظار اصلاح در امور ولایتی نباید داشت.

دولت مرکزی داودخان را به ریاست ایل کلهر منصوب نموده است. مشارالیه تمام رؤسای ایل را جمع نموده و آنها را قسم داده است که همیشه با او همراه باشند. می گویند داودخان به آنها گفته است مالیات را ندهید و غارت هم نکنید ولی حمله به زوار و اموال تجار نیاورید.

اگر اوضاع جدید به همین حال باقی بماند و از داودخان بخواهند که امنیت را برقرار سازد مشارالیه خواهد گفت که این کار ممکن نیست مگر آنکه به رؤسا پول داده شود تا آنها پلیس مخصوص تشکیل بدهند.

اغلب از اموالی که به سرقت رفته بود و در راپورت ماه گذشته درج شده بود به صاحبان آنها مسترد ساختند.

### کرمان

شهر و اطراف آرام مانده اند. رفعت نظام را از بم به طهران احضار نمودند ولی اهالی دکانین را بسته و به تلگرافخانه بست رفته اند که نمی گذاریم مشارالیه حرکت کند، چونکه او آنها را از حمله بلوچ حفظ می نماید. رفعت نظام در ۲۸ ماه سپتامبر به طرف طهران عزیمت نمود می گویند که تمام رؤسای بلوچ مابین خود صلح نموده و هر يك از آنها نقاط و قلعه های خود را در دست دارد.

### شیراز

حکمران جدید سهام الدوله جدید فوق العاده برای ترتیب اداره ایالت نموده است و چندین اداره با مشاغل معلومه را تشکیل داده است از قبیل عدلیه - نظمی.

قشون مالیه و امور ایلاتی مشارالیه اصرار دارد که ادارات مذکوره وظایف خود را انجام دهند. نصرالدوله را تمکین محض کرده است و او را مجبور می نماید که در تمام کارهای رسمی با حکومت همراه باشد.

نشانه اول ورود او به دار زدن يك نفر لوطی معروف نوکر نصرالدوله بود. این کار و سیاستهای دیگر اقتداری برای او حاصل نموده است.

عجالتاً تمام مخالفین او بی حرکت شده‌اند ولی حکمران دشمن زیاد مخصوصاً مابین علماء پیدا کرده است و قنسول اعلیحضرتی گمان می‌کند که اگر او بتواند خود را نگاه دارد در واقع معجزه کرده است.

حکمران جدید مبلغی از دعاوی اتباع انگلیس را تأدیه نموده و برای مابقی هم مشغول قرار و مدار است.

اوضاع عدومی را اجمالاً می‌توان این طور بیان کرد که حکمران جدید بواسطه اطمینانی که به شخص خود دارد و با جدیتی که هیچ امر مشکلی را صعب نمی‌شمارد تمام اشخاص را که با او طرف شده‌اند ترسانده است ولی احتمال نمی‌رود که نایب‌های او در ولایات جزو همین اثر را ببخشند و هنوز معلوم نیست که اگر ضدیتی با او بکنند بتواند مقاومت نماید مگر آنکه قوه از مراکز برای او برسد.

چیزی که معلوم نیست عقیده ایلات در حکومت جدید است.

سید عبدالحسین لاری که به طهران احضار شده است ورود او به شیراز ممکن است اسباب اغتشاش بشود.

مستر بیل گمان می‌کند که بهتر آن است که مستحفظین قنسولگری توقف خود را مداومت بدهند تا اینکه یا قشون از طهران برسد و یا فارس از خطر سید ایمن شود.

حیدرخان کهارجی از زخمی که یکی از نوکرهای او به او زده وفات یافت و اتباع او از کازرون حرکت کردند.

راه مابین کازرون و کنارتخته از قراری که راپورت رسیده خیلی ناامن است. می‌گویند این راه در دست ایل قشقایی است و آنها مشغول چپاول هستند. خیلی جای تأسف است که اغتشاش در این راه دومرتبه شیوع پیدا کرده است زیرا که کاروان به تازگی شروع به حرکت از این راه به بوشهر کرده بود.

### خلیج فارس

#### بوشهر

انجمن محلی هفته‌ای دو سه مرتبه منعقد می‌گردد ولی ظاهراً کار مهمی از پیش نمی‌برد. به تحریک عامل سید عبدالحسین لاری انجمن به طهران تلگراف نهوده و سید را مشروطه خواه و بی تقصیر از یغما و سایر کارهایی که درباره او گفته شده معرفی کرده است. از مرکز جواب داده‌اند که انجمن در این خصوص مداخله نکند.

#### لنگه

در ۳۰ سپتامبر قنسول اعلیحضرتی مقیم بندرعباس به بوشهر تلگراف کرده است که از آژان ززیدانس لنگه برای او راپورت رسیده که سید عبدالحسین لاری بستک را تصرف نهوده و اهالی لنگه خیلی در اضطرابند و عده زیادی هم از آنجا خارج شده‌اند. حکومت که در بندرعباس است به کاپیتن ری اطمینان داد که شهر محفوظ خواهد بود چون او کشتی پرسپلیس را با قشون برای حفظ شهر فرستاده است.

## محموره

فخرالملك حاکم جدید عربستان [خوزستان] در اواخر ماه سپتامبر مشغول کار خود گردید. ورود او مقارن شد با تجدید دزدی در راه شوشتر و دزفول. در این راه ایل سگوند ۷۰۰ مال بارکش و بارهای آن را غارت کرده. حاکم از قرار معلوم بدون قدرت است. دولت مرکزی از سردار ارفع خواهش نموده است که مثل سابق که حاجی سیف‌الدوله حاکم بود باز هم در معنی حکومت عربستان [خوزستان] را بعهدہ بگیرد. سردار ارفع اظهار کرده است که این تعهد را نخواهد کرد زیرا که فخرالملك بدون مشورت او به حکومت تعیین شده مسؤلیت حکومت عربستان هم باید به عهده او تنها باشد. سردار ارفع نماینده خود را از شوشتر و دزفول احضار کرده است. شروع اغتشاش را مترصد باید بود.

ماژور استوکس آتاشه میلیتر

## نمره - ۲۷۰

تلگراف سر بارکلی به سر ادواردگری مورخه ۲۴ نوامبر ۱۹۰۹ [۲ آذر ۱۲۸۸؛ ۱۰ ذی‌قعدة ۱۳۲۷] از طهران

اوضاع شرق آذربایجان

راجع به تلگراف ۱۱ نوامبر من:

کفیل ژنرال قسولگری اعلیحضرتی مقیم تبریز به من اطلاع می‌دهد که ۳۲۰۰ نفر فئون روس اردبیل را تصرف نهوده و فوجی را که من راپورت داده بودم در آستارا حاضر خواهند بود، یقیناً داخل در عده مذکور فوق هستند.

## نمره - ۲۷۱

تلگراف سر بارکلی به سر ادواردگری مورخه ۲۵ نوامبر ۱۹۰۹ [۳ آذر ۱۲۸۸؛ ۱۱ ذی‌قعدة ۱۳۲۷] از طهران.

مسیو پاسک ژنرال قسول روس مقیم بوشهر و مسیو کاولوبوسکی کفیل ژنرال قسولگری بوشهر از شیراز به بوشهر عزیمت می‌کردند. در دومنزیلی خارج شیراز نزدیک دشت ارژن بویراحمدی که طایفه‌ای از ایل کوه‌کیلویه [کهگیلویه] هستند به آنها حمله برده چندین نفر. از همراهان ایشان مجروح و یک نفر قزاق روسی مقتول شده است. مسیو پاسک با همراهان خود به خان زنیان<sup>۱</sup> مراجعت نمودند. مستر ولات طبیب تلگرافخانه به اتفاق قسول اعلیحضرتی مقیم شیراز با عده‌ای سوار هندی و ایرانی به کمک آنها رفته. من این اقدام مستر بیل را که همراه مستر ولات رفته است تصویب نمودم زیرا که رفتن طبیب تنها با ایرانیها برای طبیب خطر داشت.

## نمره - ۲۷۲

تلگراف سر بارکلی به سر ادواردگری مورخه ۲۵ نوامبر ۱۹۰۹ [۳ آذر ۱۲۸۸؛ ۱۱ ذی قعدة ۱۳۲۷] از طهران.  
راجع به تلگراف ۲۵ نوامبر:

مسیو پاکلاوسکی به من اطلاع داد که چندین کاروان که بلاشک محض امنیت با مسیو پاسک همراه شده بودند دیروز صبح ۲۵۰ نفر از ایلات به آنها تاخت آورده و مقتولین علاوه بر اشخاصی که در تلگراف سابق خود ذکر کردم عبارت است از ۱۲ نفر ایرانی که يك نفر آنها رئیس مستحفظین کاروان بوده است. جنگ يك ساعت و نیم طول کشید. ایلات کاروان را غارت کردند.

## نمره - ۲۷۳

تلگراف سر بارکلی به سر ادواردگری مورخه ۲۷ نوامبر ۱۹۰۹ [۵ آذر ۱۲۸۸؛ ۱۳ ذی قعدة ۱۳۲۷] از طهران.

(خواهش می کنم رجوع به تلگراف ۱۸ ماه ژویه من نمایید)  
دولت ایران به من اطلاع داد که مجلس تعیین عضدالملک را به نیابت سلطنت تصویب نمود.

## نمره - ۲۷۴

تلگراف سر نیکلسن به سر ادواردگری مورخه ۲۸ نوامبر ۱۹۰۹ [۶ آذر ۱۲۸۸؛ ۱۴ ذی قعدة ۱۳۲۷] از پترزبورغ.

دیروز در ضمن ملاقات، مسیو ایزولسکی در خصوص اتفاق تأسف انگیزی که در جنوب ایران روی داده است با من مذاکره نمود.

جنات وزیر اظهار داشته که در يك موقع دیگر هم همین ایلات حمله به کفیل ویس قنسل روس برده اند و هیچ اقدامی از طرف دولت ایران به عمل نیامد. این دفعه دولت روسیه تشبیه مرتکبین و تأدیه خسارات را حتماً مطالبه خواهد کرد و در این باب پیشنهاد به دولت ایران خواهد شد. جناب ایشان گفتند که این نوع حوادث است که مراجعت قشون روس را به تعویق می اندازد.

## نمره - ۲۷۵

تلگراف سر بارکلی به سر ادواردگری مورخه ۲۸ نوامبر ۱۹۰۹ [۶ آذر ۱۲۸۸؛ ۱۴ ذی قعدة ۱۳۲۷] از طهران.

کفیل ژنرال قنسلگری اعلیحضرتی مقیم تبریز به من اطلاع می دهد که شاسونتها به



قتلاق خود در مغان و رحیم خان به قراداغ مراجعت نمود.

### نمبره - ۲۷۶

تلگراف سر بارکلی به سر ادواردگری مورخه ۲۹ نوامبر از طهران.  
تلگرافی از کفیل قسولگری اعلیحضرتی مقیم شیراز برای من رسیده است که شعر  
است براغتشاش دیروز شهر.  
اشرار عمارت حکومتی را چاپیده‌اند و حاکم مجبور شده است از دارالحکومه فرار  
نماید.

اغتشاش موقتاً تخفیف یافته است ولی مستربیل بیم از آن دارد که مجدداً شروع بشود  
و گمان نمی‌کند که حکومت بتواند اقتدار خود را پایدار نماید. در این دو هفته اخیر  
هیجانی در شیراز بود ولی من از جزئیات آن اطلاعی ندارم. حاکم مکرر اظهار داشته  
است که اگر قشون برای کمک او فرستاده نشود استعفاء خواهد داد و من نمی‌دانم اگر او  
استعفاء کند کی بجای او منصوب خواهد شد.  
من به دولت ایران فشار آورده‌ام که استعدادی به آن صوب بفرستند. می‌گویند که يك  
فوج از اصفهان به طرف شیراز حرکت کرده.

### نمبره - ۲۷۷

تلگراف سر بارکلی به سر ادواردگری مورخه ۳۰ نوامبر ۱۹۰۹ [۸ آذر ۱۲۸۸؛ ۱۶  
ذی‌قعدة ۱۳۲۷] از طهران  
مسیو پاکلاوسکی به من اطلاع می‌دهد که دولت روسیه مصمم شده که اکثر قشون خود  
را از اردبیل خارج نماید.  
تمام شد ترجمه ایران نمبره (۱) سال ۱۹۱۰ که متمم وقایع ایران نمبره ۲ (۱۹۰۹)  
است و مشهور به کتاب آبی است. بتاریخ:  
دهم شهر شعبان ۱۳۳۰ هجری مطابق ۲۶ ماه ژویه  
۱۹۱۲ میلادی